

Annie Besant
KARMA ÉS TÁRSADALMI FEJLŐDÉS
Karma and Social Improvement
Adyar Pamphlets, No.128.
Fordította: Deák Márta, 2009.

A minden civilizált társadalomból kitagadott tömegek iszonyatosan hátrányos helyzete és mindennapos nyomora láttán a testvériség kötelékét felismerő igaz szívű nők és férfiak első reakciója az, hogy kezüket segítően előrenyújtva ugranak fel, hogy a szegények helyzetének javításáért dolgozzanak. A múltban a jó szándékú, de túl gyakran rosszul végződő jótékonyság – a jelenben pedig a szociális rendszer alapjainak megváltoztatására tett erőfeszítések – a humánus szolgálatának e diadala, teljes egészében az emberiség nevében történt. Újabban azonban, előnyt kovácsolva félreértett teozófiai tanításokból, néhányan a humanitárius kötelesség új szemléletét hirdetik – azt a kötelességet, hogy tétlenül üldögélve nézzék az emberiség családja szerencsétlenebb tagjainak szenvedését, ezt mormolva: „Ez a karmájuk: Nem avatkozhatunk bele a karmába. Nem szabad a karma ellen harcolnunk.”

Ezt a nézetet egyesek vonakodva, egy morálisan hitelesebb, semmint intellektuálisan megalapozott megfontolásból tették magukévá. Igazából pedig arra vágytak, hogy úgy helyezkedhessenek el az egyetemes rendben, hogy alkalmazkodjanak a természeti törvényhez, és kerüljék a hiábavaló és nyugtalanító, egyben méltatlan és hasztalan panaszkodásokat. Sztoikus csendben túrták fájdalmukat, zokszó nélkül szenvedtek, és elvárták másoktól, hogy ugyanezt tegyék. Sokan azonban a félt karmát használták ürügyként azért, hogy elfedjék vele együttérzés-hiányukat és nemtörődöm közönyüket – éppen olyan érzékenyen arra, nehogy fájdalmat okozzanak önmaguknak, mint amennyire érzéketlenül erre mások esetében. Miközben a karmát kifogásként használták, hogy ne segítsenek másokon, soha nem hagyták, hogy okként hozzák fel arra, hogy ne segítsenek önmagukon.

Az ilyeneknek még meg kell tanulniuk a teozófia valódi ábécéjét, hogy felismerjék: a testvériség köteléke annyira valóságos tény a természetben, hogy senki nem emelkedhet fel úgy, hogy ne segítse felfelé testvéreit is, mert különben azon testvérei hanyatlása az ő fejlődésre tett erőfeszítéseinek akadályává lesz. Ez az írás azonban nem nekik készült, csak az előbb említett csoportnak szánt segítség egy-két gondolattal egy tanulótarstól, aki a karmikus törvény társadalmi fejlődésre gyakorolt hatásának összetett és nehéz kérdésével foglalkozik. Számomra, aki egyszerre vagyok szocialista és teozófus, a téma létfontosságú, mert a szocializmus megvalósításának lehetősége az emberi faj önfejlődésre való képességétől függ; és ha az emberi lény pusztán tehetetlen szalmaszál lenne a sors áradatán, a szocialista lankadatlan erőfeszítései nem lennének egyebek hasztalan vergődésnél, minden haladás nélküli kimerítő erőkifejtésnél.

Gubancunk kibogozása felé tett első lépésünk az, hogy tökéletesen felfogjuk, mit értünk karma alatt. Hajlok arra a gondolatra, hogy a klerikális egyházakból érkező teozófusok tudat alatt személyes Isten-felfogásukat vetítik rá a karmára, és így homályos képzetet alakítanak ki, mármint hogy valamiféle rebellis istenkáromlás van bármilyen próbálkozásban, amely a külső körülmények megváltoztatására irányul, és hogy ezek a körülmények valamiféle felsőbb Hatalom akaratából állnak fenn, ennek következtében pedig nem szabad harcolnunk ellenük. Egyszerűen megfogalmazva, ez a homályosan érzett fogalom, természetesen, feltárja alaptalanságát. A karma nem személy, nem valami tudatos közvetítő: a karma egyfajta törvény, személytelen és tudattalan. Ahogy Olcott ezredes mondta: „az etikai ok és okozat törvénye”; egyfajta változtathatatlan egymásra következő, a kozmoszt összekötő alapelv földi síkunkon való megnyilvánulása, egy örök Önvalónak a jelenség-világban való tükröződése.

Amennyiben ez tehát törvény, működését bizonyíthatjuk a fizikai sík más törvényeinek működéséből vett analógiákkal, törvényekkel, amelyeket könnyebb felismerni és megérteni. Mindenütt „természeti törvényekkel” vagyunk körülvéve; nem tudunk lélegezni, beszélni, mozogni,

hacsak nem vagyunk harmóniában ezekkel a törvényekkel, és első pillantásra úgy vélhetnénk, nem vagyunk egyebek pusztá tehetetlen báboknál, akiket ide-oda löknek a körülöttünk egymással ütköző erők. Mégis: tudatos szabadságban haladunk át az életen, és így igaz a bölcs mondás: „A természetet engedelmisséggel lehet legyőzni”, azaz azért használjuk ezeket az akadálynak tűnő törvényeket, hogy megvalósíthassuk kívánságainkat, megtanuljuk kiválasztani és kombinálni azokat az erőket, amelyekkel elérhetünk bármilyen kívánt eredményt. Az az egyszerű tény, hogy ezek a törvények állandók, és megváltoztathatatlanul egymásra következnek, lehetővé teszi, hogy abszolút biztonsággal támaszkodhassunk rájuk. Az újabb erők beáramlása ellen, amelyek módosítanák az eredményt, védekeznünk kell, ám az általunk használt erők teljes – mármint célunk eléréséhez teljes – ismerete és az alkalmazásukhoz szükséges készségek birtokában bizonyosan számíthatunk az eredményül bekövetkező eseményre. Igazul mondták: „A teljes tudás teljes előrelátás”. Az ilyen előrelátás pedig irányítja, és nem akadályozza a cselekvést; pontosságot kölcsönöz irányzékunknak anélkül, hogy megszabná, merre löjünk; nem diktál semmilyen adott útvonalat, de megmondja, hogyan haladjunk a legeredményesebben, a legkisebb erő kifejtéssel kiválasztott úton.

Legkevésbé arról van szó, hogy olyan törvény birodalmában vagyunk, amely arra ítél bennünket, hogy tétlenül üldögéljünk, figyeljünk, és semmilyen erőfeszítést ne tegyünk a bajok megakadályozására, amelyeket a körülöttünk levő különböző erők működése idéz elő. A testek megfigyelt tendenciáját, mármint hogy egymás felé mozdulnak, a tudomány emberei „a gravitáció törvénye”-ként írták le. Hiábavaló lenne e törvény „ellen küzdeni”; ostobaság volna ellenben hagyni, hogy egy szikla zuhanjon egy gyerek fejére – amikor egy kis izomerő eltéríthetné útjából –, arra hivatkozva, hogy nem küzdhetjük le a gravitációt, és hogy a szikla csak annak a törvénynek engedelmeskedik. Ez a példa a maga egyszerűségében a talányhoz is megadja a kulcsot: nem változtathatjuk meg a természet törvényeit, de új erők bevetésével módosíthatjuk a működésük kiváltotta eredményeket.

Alkalmazzuk ezt az okfejtést a karma törvényére. Az egyén karmája az adott egyén jelenlegi és múltbéli inkarnációiban végrehajtott tetteiből fakadó erők eredménye. (Most kihagyom a nemzeti vagy kollektív karma egyénre gyakorolt hatását.) Ez bármely pillanatban, hogy úgy mondjam, meghatározott mennyiség, az összes múltbéli, ki nem merített erők eredője. Az egyén azonban minden egyes pillanattal új karmát hoz létre, és az előző kombinációhoz így hozzáadódott erőnek elkerülhetetlenül befolyásolnia kell az eredményt. A kauzalitás végtelen láncolatában minden egyes okozat, amint megszületett, önmagában új okká lesz, és az egész összmenyisége annak az egynek a hozzáadásával megváltozik. Tegyük fel, hogy egy ember nyomorúságos helyzete a karma elkerülhetetlen következménye. Abban a helyzetben folyamatosan karmát idéz elő. Létezik-e bármilyen törvény, amely előírja, hogy továbbra is rossz karmát kell létrehozni, új nyomorúságot teremtve egy sivár és reménytelen jövőhöz? Soha sehol nem olvastam ilyen tanítást, és a haladás egyszerű ténye az ellenkezőjét bizonyítja. Továbbá, mivel az emberiség egy mélyen rejlő egység összekovácsolta testvériség, tagjainak szükségszerűen hatással kell lenniük egymásra; és bármilyen segítség, amit a testvéremnek adhatok, miközben ő küzdelmesen kapaszkodik a felfelé haladó ösvényen, az ő fejlődését előmozdító hasonló erő lesz, mindkettőnk jobb jövőjét biztosítva. Hagyjam elzúlni, nyomorultságban és kétségbeesésben, de azért áraszom el szeretetemmél, bizalmammal, reménységemmel, amelyek friss erőkként érkeznek életébe, és noha sem a múltját, sem az abból fakadó jelenét nem tudják megváltoztatni, módosíthatják, és módosítaniuk is kell azonban a jövőjét, mindazt, ami a jelen pillanat után következik. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy a fejlődésért működő szeretet és testvériség maga is a karma törvényének eredménye, és hogy ezek a megjavító hatások a múltban érlelődtek, éppen úgy, ahogy a rosszak is, amelyeket eltávolítani igyekeznek. Valójában nem avatkozunk, és nem tudunk beavatkozni a karmába; a társadalmi haladásért folytatott minden küzdelem múltbéli okok elkerülhetetlen következménye, önmagában a karma része, és azt bizonyítja, hogy a múltban generált rossz karma egy része ledolgozódott, kimerült.

Tegyük fel, egyetértünk abban, hogy a most kiváltódó karma a szenvedők és velük szimpatizálók erőfeszítései által módosítható, ellenérvül mégis fel lehetne hozni a következőt: „Ezek az emberek

megérdemlik a nyomorúságukat, miért avatkozzunk közbe, hogy megvédjük őket megérdemelt büntetésüktől?” Újra csak későbbre halasztva bármilyen választ, amely egy kollektív karma felismeréséből fakad, két felelet lehetséges a fenti kérdésre. Először is, bármilyen hasznos változtatásnak, amit sorsuk javításáért tehetünk, a karma törvényének korlátozásain belül kell lenniük. *Nem bújhatunk ki a törvény alól.* Lehetséges, hogy karmájuk rossz hatása kimerülőben van, és az általunk hozott segítséget éppúgy kiérdemelték, ahogy korábbi szenvedésüket is. Bizonyos értelemben mindannyian karmikus közvetítők vagyunk, és ha csökkenthetjük a szegénységet és nyomorúságot, az azért van, mert – az évszázadok forradalmában – megérett az idő arra, hogy ez a társadalmi fejlődés megtörténjék. Ha közönyösen és önzőn visszautasítjuk adott részünk elvégzését a jó mag elültetésében, az elutasítással új rossz karmát hozunk létre, és noha a jó magot más kezek elültetik, és azok meghozzák káprázatos termésüket, mi kirekesztjük magunkat annak a termésnek egy részéből, töviseket és bogáncsokat vetve, amelyek egy jövőbeli inkarnációban nőnek ki utunkon, addig szűrva-bökve lábunkat, amíg a kötelesség önzetlen felvállalásával el nem taposunk.

A második válasz az, hogy a testvériség alapelve megtiltja nekünk, hogy félreállva nézzük testvérünk szenvedését, akármi okozta is azt. Valaki, talán a saját figyelmetlenségéből, eltörte a lábát. Ennek következtében csak nézzük, amint kínok közt fekszik, megtagadva tőle, hogy segítséget hozzunk vagy hazavigyünk, mert saját maga okozta önnön szenvedését? Ledolgozza karmáját testi fájdalomban anélkül is, hogy ráadásul mi is szorongató helyzetbe hoznánk, és nem szükséges oly türelmetlenül azon buzgólkodnunk, hogy a világmindenséget vegyük igénybe azért, hogy meggyőződünk arról, pontosan működik-e. Ha azon *kell* tüsténkednünk, hogy felügyeljük a törvény működését, nem lehetne éppen olyan jól kifejllesztetnünk egy pontosan ellentétes előjelű aggodalmat, és azon fáradoznunk, nehogy bárkinek is többet kelljen kapnia a szenvedésből, mint amennyi a szenvedés-része? Ez éppen annyira valószínű, mint hogy kevesebbet kap, de nem vettem észre semmilyen aggodalmat amiatt, hogy az ilyen eredmény növekedhetne a mi közbe-nem-avatkozásunktól. A valószínűsíthető válasz bármely ilyen javaslatra az lehet, hogy mivel a karma az igazságosságon alapszik, illetve inkább az igazságosság megnyilvánulása, semmi többlet-fájdalmat nem szabad okozni. Ekkor, ugyanezen okfejtés szerint, semmilyen boldogság-többlet nem idézhető elő, és szabad kézzel dolgozhatunk, tudva, hogy a törvény birodalmán belül vagyunk, nem léphetjük át, még ha szeretnénk is. Ugyanúgy nem szeghetjük meg a karmát, ahogy a Világmindenség bármely más törvényét sem. Bármely próbálkozásunk, amely korlátai lerombolására irányul, pozdorjává törve hull vissza, miközben bármely sikeres erőfeszítésünk, a siker egyszerű ténye által azt bizonyítja, hogy harmóniában van az egyetemes törvénnyel.

Azok, akik attól tartanak, hogy rosszat cselekszenek azzal, hogy megpróbálják megváltoztatni a külső körülményeket, ritkán terjesztik ki ezt a tartózkodásukat a benső körülmények módosítására irányuló erőfeszítésekre, vagy utasítják vissza mások erkölcsi javításának elősegítését. Ám benső vonzódásaink, éppen annyira, mint a külső körülmények, a karma törvényének uralma alatt állnak, és ha törekszünk az egyik javítására, ezzel összefüggésben nincs ok arra, hogy miért ne törekednénk a másik fejlesztésére. Továbbá, ha mások fejlődését nem próbáljuk meg elősegíteni, nehogy beleavatkozzunk a karmába, nem kötelességünk-e megpróbálni önmagunk fejlesztését megvalósítani? A teozófusok fáradhatatlan erőfeszítései, hogy a létezés egy magasabb szintjére jussanak, éppen annyira beavatkozás a karmába, mint bármely arra irányuló törekvés, hogy jobb társadalmi körülményeket teremtsünk. Ha a fatalista okoskodók kifogásaira hallgatunk, vissza kellene utasítanunk, hogy egy mozdulatot is tegyünk akár fizikailag, akár morálisan, nehogy beleavatkozzunk egy törvény működésébe, amely – amint egy füst alatt tudunkra adták – ellenállhatatlan és megkerülhetetlen. Az emberi élet egészségesebb, ésszerűbb szemlélete arra kötelez bennünket, hogy a jelenben a múlt tetteit lássuk, a jövőben pedig a jelenét, és így sarkall bennünket szüntelen erőfeszítésekre, hogy fizikai és erkölcsi fejlődést érvényesítsünk el, olyan okokat kezdeményezve, amelyek következményei az emberiség jobb körülményei lehetnek.

Előző érvelésemben mindvégig csak az egyéni karmával foglalkoztam, ám elgondolkodva társadalmi állapotainkon lehetetlen figyelmen kívül hagynom azt a tényt, hogy a közösségi élet kollektív karmát is eredményez, és hogy a nemzeti sors ostora sokak hátán csattanhat. Torz

értékszempléletünk, arany- és rangimádatunk, féktelen luxusunk, a szégyenletesen magukra hagyott nincstelenek, nemtörődöm élvezeteink, szenvedés kényszerítette robotolásunk, mindezek együttesen adnak ki egy nemzeti eredőt, amely egyaránt látszik a palota közönyében és a nyomornegyed brutalitásában. Ahhoz, hogy nemzetként jobb karmát hozzunk létre, meg kell változtatnunk a jövőbeli rosszért működő okokat, és nemzeti erőfeszítéssel a társadalmat egy egészségesebb – mert erkölcsösebb – alapzatra kell helyeznünk. A felső- és középosztályok, amelyek a legkevésbé testvéries módon magukhoz ragadták a bőséget, miközben mások a legszükségesebbnek is hiányát látják, természetes büntetésként megkapják részüket a nemzeti karmából lelkiismeretük megkeményedése és elméjük eldologiasodása formájában – büntetésként, amely a szentek meglátása szerint sokkalta rettenetesebb a szegények fizikai szenvedésénél. Nem kerülhetjük el szellemi és testi hanyatlásunkat, magasztosabb természetünk sorvadását és eltörpülését, ami a rossz múltból fakadó karma. De nem szükséges ezekbe belenyugodnunk, nem szükséges folytatnunk a hibákat – javítsuk a jelent, és a ma erőfeszítései által egy nemesebb jövő csírája fejlődik.

Személyes szempontból hasznunkra lehet környezetünkkel szemben, ha hiszünk „az erkölcsi okozat törvényé”-ben. Pajzsként használhatjuk a karmát egy rosszindulatú sors nyilai ellen, a balszerencse tördőféseitől védelmező páncélingként. Miközben nem engedjük, hogy megbénítsa erőfeszítéseinket, hogy a jövőt jobbnak építsük, mint amilyenek a jelent építettük, méltóságteljes nyugalmat nyerhetünk belőle, állhatatos bátorságot, az olyan emberét, aki túl büszke ahhoz, hogy saját dőresége eredményei miatt siránkozzék, vagy saját tettei következményei miatt haragos zokszavakban törjön ki. A bölcs tanul múltbéli tapasztalataiból, és nem siránkozik miattuk; nincs idő könnyekre, miközben a pillanatok, amelyeken az egyén és a nemzet jövője múlik, tovaröppennek.

Azok számára, akik a materializmustól jutottak el a teozófiáig, nincs semmi összeegyeztethetetlen vagy újdonság a karma törvényének gondolatában mindaddig, amíg nem érinti az egyén előző létezését és halál utáni létét. A materialista már hozzászólt a törvény uralmának gondolatához, a kauzalitás fogalmához, a természetes egymásra következés elkerülhetetlenségéhez. A teozófushoz hasonlóan a jelent a múlt szükségyszerű következményének tekinti, nem valami zsarnoki akarat eredményének, hanem egy hajthatatlan törvény megnyilvánulásának. Ezt elfogadva megtanulta hasznosítani a törvényeket, ahelyett, hogy tehetetlenül ki lenne szolgáltatva nekik, és így könnyedén megérti, hogy itt, ahogy mindenütt másutt, a törvény ismerete nem vezethet a végzetbe beletörődéshez, hanem aktív együttműködéshez.

Azok számára, akik a vallásokból érkeztek el a teozófiáig, a karma szigorú tanának elfogadását először valamiféle szorongás és fájdalom kíséri. Mert, ahogy Alexander Fullerton helyesen mondta *Wilkesbarre levelei*-ben: „A vallási rendszerek csaknem kivétel nélkül megalkottak valamiféle mechanizmust, amelyen keresztül a sorsot az érdemen kívül valami más közvetítő által is módosíthatták. Még amikor nem hozták működésbe a készpénz vagy a befolyás otrombább erőit, legalább megkövetelték az információ vagy az intelligencia bizonyos fokát, így azonnal bevezetve az egyenlőtlenség egy elemét ott, ahol pedig mindenkinek egy szinten kellene lennie. A karma tana ezt a szigorú egyenlőség alapelveivel váltja fel, félresöpörve a képzettség, származás, vagyon, osztály és befolyás szerinti minden megkülönböztetést, és minden emberre a személyes érdeme szerinti egyetlen próbát alkalmazva. Könnyörtelen kézzel – mert a megtévesztés egyetlen csírája sem maradhat meg –, gyökerestől irtja ki a helyettesítés, az egyházi vagy egyéni áldozat, az engesztelő rítusok, a penitencia, az egyházadók és fogadalomtételek minden sémáját, a közbenjárás vagy a papi furfang minden nyomát, és az egyszerű, érthető alapelveket emeli fel: a jellem határozza meg a sorsot.”

Sok ember erkölcsisége olyannyira elcsökevényesedett a helyettesítő megváltás, a beszámított jogosság, a helyettesítő áldozat doktrínáinak tana által, hogy a személyes felelősség frissítő tanítása mintha olyan erőfeszítést követelne, amelynek megtételére képtelenek. Annyira hozzászóltak, hogy viszik őket, hogy félnek járni, és még attól is óvakodnak, hogy megkíséreljék lábukat a földre tenni. Nekik semmit nem válaszolhatunk, kivéve hogy emlékeztetjük őket arra: a tények nem változnak

meg azért, hogy a mi szeszélyeinkhez idomuljanak, és hogy a bölcsességhez tartozik megtanulnunk kedvelni azt, ami van, amikor nem tudjuk olyanná alakítani, amilyenné szeretnénk. Itt van azonban részükre az a további vigasz, hogy morális lábuk edzése hamarosan a visszatérő egészség érzetével tölti el őket, és az erőfeszítés egészségesen, fájdalom helyett öröm lesz a számukra. Mindezentúl pedig a realitás-érzet önmagában a boldogság forrása; leszámoltunk az ámításokkal és komédiákkal, félrehajítottuk a fortélyos mentségeket, és szembenézünk a Természettel, talán meztelenül, de mi *önmagunk*.

Van azonban a társadalmi fejlődésre tett próbálkozásoknak egy aspektusa, ami talán megfordul egyesek fejében, noha közvetlenül nem kapcsolatos a karma törvényével. „Meg tudjuk-e változtatni bármilyen jó hatással a szegények körülményeit, miközben ők maguk, a férfiak és nők, olyanok maradnak, amilyenek? Nem őket kell-e megjavítani, mielőtt megkísérelnénk megreformálni viszonyaikat? Ha a belső helyett kívülről kezdjük, nem pazaroljuk-e el erőfeszítéseinket, csak hogy rájövünk, a szegényebb állapotokat a régi tisztátalanság mocskolta be?” Sok ésszerűség van ebben az okfejtésben, és őszintén, bár szomorúan beismerem, nem hiszem, hogy a körülmények megjavítása elősegítené nyomornegyedeink néhány régebbi lakójának felemelkedését. Elveszítették az alkalmazkodás, a további szellemi gyarapodás képességét, és úgy kell meghalniuk, ahogyan éltek.

Sokan vannak azonban, akik jobb állapotokat szeretnének, és ők boldogan reagálnak egy szegényebb atmoszféra befolyására. Aztán ott vannak a gyerekek, akiket tanítunk, még ha nem kielégítően is, és azokért, akikben a belső változás elkezdődött és működik, sürgősen fontos egy jobb és egészségesebb környezet kialakítása. A természettudományok bizonyítják, hogy az emberi szervezet és környezet kölcsönhatásban áll egymással; egy növény nem tud sötétségben fejlődni, ahogy a szeretet és tisztaság virágai sem az erkölcstelenség és a bűnözés atmoszférájában. Igaz, az emberiesség elidegeníthetetlen jellemzője az, hogy a legmostohább körülmények ellenére is terem valamennyi gyümölcsöt, és gyakran meglepődünk, amikor a legnagyobb mélységekből ragyog fel a nemeslelkűség, amelyre a legkevésbé számítottunk. A fejlődés átlagos mennyisége azonban függ a környezettől; és ha fel akarjuk nevelni a mintapéldányt, gyógyítással kell öveznünk, nem pedig mocsári hatásokkal.

A teozófus útja tehát egyszerűnek tűnik: önfeláldozó és fáradhatatlan vállalkozás testvéreinek felemelésére a nyomorúságból, gyötreléből és mindenféle bajból. Ez a kötelesség tisztán ragyog ki a környező sötétségből, és ki mondja meg, hogy ez a jelzőfény, ha hűségesen követik, nem lehet a tökéletes nap hírnöke?